

ILLÉS ANDRÁS

*„Nem kiisködiünk a britekkel.
Legyőzzük őket!”¹*

Az első angol–izlandi tőkehalháború (1958–1961)

Bevezető

A Nagy-Britannia és Izland között a 20. század harmadik negyedében kiéleződő konfliktus, melyet a születésénél bábáskodó újságírók „tőkehalháború”-nak neveztek el, több szempontból is komoly jelentőséggel bír. Először is, a konfliktus jelentőségét kiemeli az a tény, hogy két NATO-tagállam vitájáról van szó, mely korlátozott szinten ugyan, de katonai jellegű összecsapásokban nyilvánult meg. Másodszor, a konfliktus olyan régióban történt, mely fokozott jelentőségű a NATO számára, hiszen a hidegháború során mind jobban megerősödő szovjet haditengerészet – elsősorban a tengeralattjáró-fegyvernem – számára az Izland körüli vizeken át vezetett az út az Észak-Atlantikumra. Harmadszor, a tőkehalháborúk komoly mértékben hozzájárultak a nemzetközi jog fejlődéséhez, azon belül is a nemzetközi tengerjog kérdéseinek rendezéséhez, hiszen a konfliktusnak komoly szerepe volt abban, hogy 1958 és 1982 között három nemzetközi tengerjogi konferencia is lezajlott az ENSZ égisze alatt.

Az alábbiakban tárgyalásra kerülő téma magyar nyelven gyakorlatilag nem bír számottevő irodalommal. Az itthon fellelhető anyagok javarészt a korszak magyar sajtójában találhatók meg. Ki kell emelnünk, habár sajtóanyagokra kényszerülünk támaszkodni, az alábbi műhelytanulmány nem sajtótörténeti munka. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy az említett kényszerűség is érzékelteti a téma

hazai kutatásának nehézségeit. Idegen nyelven, a nyomtatott anyagok tekintetében, gyakorlatilag ugyanez a helyzet.² A Világhálón azonban számos, a téma tanulmányozása tekintetében fontos anyaghoz lehetséges hozzájutni, ezalatt főképp bizonyos folyóiratok tanulmányai, illetve nemzetközi szervezetek vagy hagyományörző egyesületek honlapjaiban közzétett cikkek értendők.³ A szabadon hozzáférhető cikkek mind angol, mind izlandi nyelven, viszonylag nagy mennyiségben fellelhetők – utóbbiak tanulmányozására nyelvi nehézségekből adódóan jelen tanulmány írása során korlátozott mértékben került sor, azonban a további kutatások mindezekre nagyobb figyelmet kell fordítsanak.⁴ Alábbi műhelymunkánk az első lépcsője annak kutatásnak, melynek célja az angol–izlandi tőkehalháborúk mind teljesebb feltérképezése, illetve megismertetése a hazai szakmai és nagyközönséggel.

Az alábbiakban tehát elsősorban az angol nyelven elérhető forrásokra és feldolgozásokra támaszkodva igyekezzünk átfogó képet nyújtani az angol–izlandi tőkehalháborúk kezdetéről és az első konfliktusról, annak jellegéről, okairól, eseményeiről. Először a konfliktus gyökerei kerülnek vizsgálatra, természetesen csak érintőlegesen, megvilágítandó azokat a tényezőket, melyek végül a két NATO-tagállam fegyveres összeütközéséhez vezettek. Ezt követően az előbbieknél részletesebben ismertetjük a Nagy-Britannia és Izland között az 1958–1961 között lezajlott első tőkehalháborút, vizsgálva a szem-

ben álló felek erőviszonyait, az események menetét politikai és katonai síkon, majd a konfliktus feloldását jelentő megegyezés körülményeit. Az események menetét illetően hangsúlyoznunk kell, hogy munkánkban nem térünk ki minden egyes összecsapásra illetve politikai manőverre, mivel a kutatás jelenlegi szakaszában még nem áll rendelkezésünkre olyan mennyiségű forrás, amely alapján mindezeket rekonstruálhatnánk és ismertethetnénk. A történet lezárásaként, a rendelkezésre álló információk alapján, néhány fontosabb szempont tekintetében értékeljük a konfliktust.

A konfliktus gyökerei

Bár a kifejezés a 20. század szülötte, tőkehalháborúk már a középkorban is voltak. Izlandi feljegyzések szerint az első idegen (angol) halászok 1412-ben jelentek meg, az ekkor dán fennhatóság alá tartozó Izland környező vizein. Hatásukat érzékelteti, hogy a 15. századot az izlandi történetírás csak, mint „angol évszázad” tartja számon. Az angolokkal egy időben német kereskedő- és halászhajók is felbukkantak, így a helyiek hamarosan a Hanza Szövetség támogatását élvezhették, melynek nyomán az Izland körüli angol halászat egy időre visszaszorult, de el nem tűnt. A 16. században holland halászok voltak jelen a legnagyobb számban, majd a holland tengeri hatalom letűnésével

ők is visszaszorultak. Az angol halászat ekkor ismét megerősödik, majd a 19. század elejétől flamand és francia halászok is feltűnnek rövid időre, őket a század végén feröeri és norvég halászbárkák követik. Az izlandi vizekre ekkortól érkeznek mind nagyobb számban az angol halászok (ekkor és a későbbiekben is főképp a közép-angliai, Yorkshire grófságbeli Kingston-upon-Hull, Grimsby és Fleetwood halásza), s dominanciájuk állandósul egészen a 20. század harmadik negyedének végéig.⁵ A 19. század folyamán elsőszámú tengeri hatalommá előlépő Nagy-Britannia halászfloátaival szemben Izland ekkor igen csekély halászati kapacitással rendelkezett, mindamellett ez elegendő volt az ebből élők számára.⁶ A britek hatalmas halászfloáttal voltak jelen az ekkor még mindig dán fennhatóság alá tartozó Izland halászati vizein, ezáltal nagymértékben aláásva az itt élők megélhetését. Ennek nyomán a dán korona 1893-ban 13 tengeri mérföldben (24 km) jelölte meg az Izland körüli felségvizek határát. A brit halászok figyelmen kívül hagyták e rendelkezést, minek nyomán az 1890-es években számos incidensre került sor izlandi halászok és az őket támogató dán őrnaszádok, illetve a velük szemben álló brit halászbárkák között. A brit Királyi Haditengerészet kiképzőegységei válaszul két alkalommal is ellátogattak Reykjavíkba. Ezek az 1896–1897-es erődemonstrációk nagy mértékben hozzájárultak a későbbi angol–dán megegyezéshez. Előbb 1896-ban született egy egyezmény, mely engedélyezte a brit halászoknak az izlandi kikötők és a rossz idő esetén menedéket nyújtó öblök használatát, majd 1901-ben született végleges megegyezés, melynek értelmében Izland felségvizeinek és kizárólagos halászati övezetének határát az apályszinten⁷ mért három mérföld távolságban (5,6 km) jelölték meg.⁸

Az első világháborút követően 1918-ban Izland belső függetlenséget kapott Dániától: a két ország ettől kezdve perszonálu-

A HMS DIANA 1954 MÁJUSÁBAN

A HMS GRAFTON 1957-BEN

niót alkotott. A két világháború közötti időszakban az izlandi halászat fokozatosan fejlődik, halászaik 1934-ben a hazai vizektől távol, a Barents-tengeren is felbukkannak.⁹ A második világháború során Dánia 1940 áprilisi német megszállását követően – megelőzendő egy esetleges német akciót – brit csapatok szállták meg Izlandot, akiket 1941 júliusában amerikaiak váltottak fel. Az ország halászflottája és halászaik is kivették részüket a háborúból, halászatukkal segítve Nagy-Britanniát, melyért cserébe a *lend-lease* értelmében jelentős bevételekhez jutottak. Végül 1944. május 24-én Izland kinyilvánította függetlenségét az ekkor még német megszállás alatt lévő Dániától. Ugyanebben az évben egyezmény született az izlandi kormány és az Egyesült Államok között a Reykjavík közelében fekvő keflavíki légitámaszpont amerikai használatáról. Az amerikai jelenlét hatására, Izlandnak a világtól való megszokott elszigeteltsége mind jobban felszámolódott, jóllehet, a jelenség hátulütőjeként, a háború idején megszálló erőként jelenlévő amerikai csapatok gazdasági háttérre nyomán magas infláció alakult ki.¹⁰ A világháború után, 1946-ban egyezmény született az amerikai csapatok kivonásáról – illetve a keflavíki bázisnak az egykori nyugati szövetségesek felügyelete alatt maradásáról – azonban a kialakuló hidegháború 1951-es visszatérésüket eredményezte. Gyakorlatilag e kötődés valamint a sziget stratégiai pozíciója miawtt lett Izland is a NATO alapítótagja 1949-ben. Emellett az 1947-es Marshall-

segély is szorosabbra fűzte az Egyesült Államokkal való kapcsolatot.¹¹ Megjegyzendő, hogy a szigetországban e kapcsolatra inkább, mint szükséges rosszra tekintettek, sőt a helyi baloldali erők határozottan nyugatellenesnek számítottak.¹²

Az angol-izlandi halászati vita (1948–1956)

Izlandnak azonban – legalábbis tengerjogi tekintetben – előnye is származott az Észak-Atlantikum új nagyhatalmával való kapcsolatból. Az Egyesült Államok ugyanis, bár a három mérföldes tengeri határ híve volt, elismerte a saját kontinentális talapzat nyersanyagainak kiaknázását, valamint a hárommérföldes határon túlterjedő halászat szabályozását illető jogot. E precedens lehetőségét adott az Althingnek, az izlandi törvényhozásnak, hogy 1948. április 5-én keresztülvigye a 44. sz. törvényt, melynek értelmében a sziget körüli vizek halállományának kiaknázását Izland saját hatáskörébe vonja. E törvény adott alapot minden későbbi kiterjesztéshez.¹³ A rendelkezés önkényesnek tűnhet, azonban az izlandi fél szemszögéből az ország életben maradása és minél kisebb külföldtől való függése volt a tét – utóbbi, tekintve a hagyományos, az évszázados elszigeteltségben gyökerező izlandi patriotizmust, legalább annyira hangsúlyos, mint az előbbi.

Első lépésként az északi part mentén

A HMS HOUND 1947 MÁJUSÁBAN

léptették életbe a törvényt 1951. április 22-én.¹⁴ Izland álláspontját támogatta az a tény, hogy 1951. december 18-án a Hágai Nemzetközi Bíróság, a Nagy-Britannia és Norvégia között, a norvég fél négy mérföldes (7,4 km) felségvizekre irányuló igénye miatt fennálló vitában, az utóbbi javára döntött.¹⁵ Izland mindezek nyomán 1951-ben felmondta a fél évszázaddal korábban kötött angol-dán egyezményt, majd a következő év március 19-én Olafúr Þórs munkaiügyi miniszter bejelentette a felségvizek háromról négy mérföldre történő kiterjesztését május 15-i hatállyal. A szabályozás a halászati területek védelmében szigorúan megtiltott mindenemű hazai és külföldi halászati tevékenységet a négy mérföldes zónában. A rendelkezés nem csak a brit halászok felháborodását vonta maga után, de a brit, a francia, a holland és a belga kormányok tiltakozását is.¹⁶ Az angol halászhajó-tulajdonosok szinte azonnal embargót hirdettek az izlandi halászati termékekre, amely bírt némi erővel, hiszen az ország halexportjának negyede a brit piacra irányult.¹⁷ Az angol bojkott azonban hamar erejét veszítette, amikor Izland 1953. december 31-én egyezményt kötött a Szovjetunióval, s ennek révén a szigetország halexportja hatalmas felvevőpiacra tett szert, cserébe a kommunista állam olajszállítmányaiért.¹⁸ Az Egyesült Államok is hasonló lépésre szánta el magát, mivel nem nézhette réttlenül, hogy stratégiai fontosságú szövetségese ilyen magasszintű kereskedelmi kapcsolatokat ápoljon a hidegháborús ellenséggel. Így végül 1956. november 15-én az angol fél, részben amerikai nyomásra, részben magasabb politikai érdekek miatt, lemondott a bojkottról.¹⁹

Út a háborúba

Mint említettük, az 1948-as törvény értelmében Izland fenntartotta magának a

jogot, hogy bármikor, akár előzetes figyelmeztetés nélkül is kiterjessze felségvizeinek határát. A négy mérföldes határ megszilárdulását követően, már az 1950-es évek közepén megszületett a döntés Reykjavíkban az újabb, ezúttal tizenkét mérföldre (22,2 km) történő kiterjesztésről, de mielőtt ezt meglepnék, még várni szándékoztak egy nemzetközi konferenciára, mely talán eldönti a kérdést.²⁰ 1956. augusztus 20-án az ENSZ elő is terjesztett egy javaslatot egy 1958-ban tartandó konferenciára, mely majd rendezni hivatott az egyes országok felségvizek feletti rendelkezésének kérdését.²¹ Eme sokat emlegetett konferencia 1958. február 24-én vette kezdetét Genfben. Nagy-Britannia ekkorra felismerte: ha most nem születik megoldás, Izland folytatni fogja a felségvizek és halászati határok kiterjesztését – jöllehet ez veszélyes manővernek is bizonyulhat Reykjavík részéről, hiszen ha a konferencia valamely határozata ellen cselekszik, veszíthet a nemzetközi közösség iránta érzett szimpátiájából. A konferencia lehetőséget is adott a feleknek a megoldás keresésére. Izland kiindulópontja a tizenkét mérföldes felségvizek elismertetése volt, melyet egyébként egyaránt támogattak a tengerparttal bíró kisebb országok, valamint a kommunista tömb tagjai is – sőt egyes dél-amerikai országok már ekkor 200 mérföldes tengeri határokat követteltek – míg ezzel szemben a brit álláspont a három mérföldet preferálta, bár hajlandóságot mutattak fontolóra venni egy hat mérföldes (11,1 km) ajánlatot is, melyen belül azonban ketté bontanák a felségvizeket és a halászati zónákat három-három mérföldre. A konferencia végül úgy ért véget április 27-én, hogy sem egy általános érvényű, sem az angol-izlandi vitában döntést jelentő meg egyezés nem született.²²

A későbbi, háborúhoz vezető izlandi lépés hátterében az izlandi belpolitika – mely egyébként legalább olyan kiszámíthatatlan, mint a változékony izlandi időjárás – váratlan

fordulatai is szerepet játszottak. 1956 tavaszán az addig kormányzó izlandi progresszívek (vagy másnéven Haladó Párt) és a nyugatbarát Függetlenségi Párt koalíciója felbomlott, az új választásokat nyárra írták ki. Mindez a tervbe vett amerikai csapatkivonás árnyékában történt. A tervezett megállapodás szerint az amerikai csapatok elhagyták volna Izlandot, de az ország megmarad a NATO tagjának és a keflavíki bázis is a szervezet rendelkezésére áll, de immár civil irányítás alatt. A választások eredményei azonban igazolták az előzetes amerikai aggodalmakat: egy első ránézésre meglehetősen életképtelennek tűnő progresszív–szocialista(-kommunista)–szociáldemokrata koalíció²³ alakult, melynek baloldali tagjai erős amerikaellenességükről voltak ismertek. A helyzet elmérgesedését végül a nemzetközi fejlemények oldották meg: a szuezi válság és a magyar forradalom az amerikaiak malmára hajtotta a vizet az izlandiakkal való tárgyalásokon, és közvetett módon biztosította a légibázis folyamatos működését. Az amerikai–izlandi kapcsolatokat kölcsönök is szorosabbra fűzték.²⁴

E kölcsönökre szükség is volt, mivel az izlandi gazdaság kezdett mind nehezebb helyzetbe kerülni, melynek fő oka a halállomány csökkenése volt a sziget körüli vizekben. Izland állami bevételeinek szinte egésze (ekkoriban több mint 90%-a) a halászatból, illetve a haleladásokból származott – ilyen mértékű gazdasági függés a természettől a 20. században gyakorlatilag példa nélküli. Egy korabeli sajtótudósítás szerint az Izland körüli halállomány 1953–1958 között az egyharmadára csökkent, melyért az ország egyébként elsősorban Nagy-Britanniát hibáztatta.²⁵ Ennek nyomán a tizenkét mérföldes felségvizek kérdését Izland gyakorlatilag létkérdésnek tekintette. S noha a gazdasági helyzet rossz volt és az amerikai kölcsönök felvétele erősítette a Nyugattól való függést, az 1956-os válság Izland kezébe adta azt az

eszközt, mely hosszútávon a kiutat jelentette. A szigetországnak egyrészt szüksége volt az amerikai gazdasági segítségre, továbbá a gazdasági talpraálláshoz a nagyobb (kiterjesztett) halászati övezetekre is, de egyszerűs mind az Egyesült Államoknak is bizonyos fokú létszükséglete volt az izlandi légibázis felügyelete és használata, így Izlandnak lehetőség adatott arra, hogy ezt a tényt, mint fő nyomásgyakorló eszközt alkalmazza a halászati határok és felségvizek nem tisztázott kérdései miatt, Nagy-Britanniával szemben fennálló vitájában.

A sikertelen genfi tengerjogi konferenciát követő hónapok bonyolult diplomáciai manőverekkel teltek, a tárgyalás színtere ezúttal a párizsi NATO-parancsnokság lett. Az izlandi kommunisták – a kormánykoalícióban részt vevő Népi Szövetség kisebbik tagjaként – már a konferencia másnapján, április 28-án erőteljesen követelni kezdték a felségvizek azonnali kiterjesztését. A felek felújították a tárgyalásokat. Az izlandiak májusban már hajlottak némi engedelményre – tizenkét mérföld elismerése a NATO-tagok részéről, cserében Izland engedélyezi a halászatot az idegeneknek a külső hatmértöldes zóna bizonyos övezeteiben három éven át – ezt azonban a britek nem fogadták el. Az izlandi külügyminiszter, Gudmundur Í. Guðmundsson, Hermann Jónasson miniszterelnökkel egyetértésben, azt igyekezett érzékeltetni, hogy a kormány képlékeny talajon áll, s ha ők nem terjesztik ki a felségvizeket, akkor a kormányválságból esetlegesen győztesen kikerülő kommunisták majd megteszik.²⁶ Végül május 24-én Reykjavíkban Ludvik Jósepson halászati miniszter bejelentette, hogy június 30-án születik döntés a felségvizek tizenkét mérföldre történő kiterjesztéséről, mely szeptember 1-én lép majd hatályba. E lépés ellen az angolok június 3-án tiltakoztak, jelezve, hogy bármilyen – mellesleg elég egyértelműnek tűnő, ezért a helyzetet csak elmérgesítő – határozat is szülessen, azt nem

fogják elfogadni.²⁷ Bár diplomáciai szinten kétségbeesett próbálkozások zajlottak, a szeptember 1-i határidőig a felek nem tudtak megegyezni, s a válság eszkalálódása szükségessé tette a felkészülést a katonai beavatkozásra.²⁸

A szembenálló felek lépéseinek mozgatórugói

Mielőtt továbbmennénk az események taglalásában, röviden meg kell említsük és össze kell foglaljuk azokat az okokat, melyek a szembenálló feleket végig az elkövetkezendő – vagy már kezdetét is vett – konfliktus során oly szilárd álláspontra kötelezték.

A téma legjelentősebb izlandi kutatója, Guðni Þórlacius Jóhannesson, egyik tanulmányában e tekintetben brit részről négy, izlandi részről öt okot sorol fel. Brit részről a négy ok: a *nyomásgyakorlás*, a *presztízs*, az *alapelvek* és a *precedens*. Először is, a brit nyílttengeri halászat – jóllehet nem volt jelentős, az ország exportjának kevesebb, mint egy százalékát jelentette²⁹ – mint az élelmiszeripar egyik szektora, a hajótulajdonosok befolyásos minisztériumi kapcsolata révén komoly *nyomásgyakorló* tényezőnek számított. Emellett a halászok jelentős mértékben kivették a részüket a második világháborúból, elég csak a dunkerque-i evakuálásra vagy az aknamentesítésben végzett áldozatos munkájukra gondolnunk. Másodszor, a brit *tekinthetőség* komoly csapást mért a kis Izland bátor lépése. Egy kommentár szerint: „az oroszok bajszának büntetlen rángatása a hanyatlás napjainak kezdete”,³⁰ mely talán némiképp túlzás, ám jól tükrözi a brit halászat berkeiben uralkodó hisztérikus hangulatot. Harmadszor, az Admirális a felségvizekre vonatkozó általános tengerjogi *alapelvek* gyengülését, és ezen keresztül a brit nagyhatalmi státuszt jelképező, a világban elszórt brit támaszpontok tengeri megközelítési útvo-

lának veszélyeztetését látta az izlandi fellépésben. Végül az izlandi példa veszélyes *precedens* lehetőségét rejtette magában, mely afféle „viking Damoklész kardja”-ként függött a brit oroszán feje fölött.³¹

De egyáltalán nem elhanyagolandók az izlandi okok sem, ezek a *megőrzés*, a *törvényi keretek*, a *részvétel*, az *elkötelezettség* és a *hidegháború* fogalmaival határozhatóak meg. A *megőrzés* elve, azaz a túlhalászás megelőzése érdekében egyes halászati övezeteken belül a halászat tiltása hazai és külföldi halászok számára egyaránt, talán valahol a természettel harmóniában élő izlandi lélekben is gyökerezhetett. Emellett a nemzetközi *törvényi keretek*, a nemzetközi jog fejlődése is Izlandnak kedvezett, hiszen gyakorlatilag nem létezett hivatalos szabályozás a felségvizek hatáiról, a hagyományos hárommérföldes elvet pedig csak a szokásjog tartotta életben. Mint már említettük, 1956-ban végül az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága ennek alapján indítványozta egy jövőbeni nemzetközi tengerjogi konferencia összehívását az ügy rendezése végett. A *részvétel* szintén fontos tényező Izland esetében, hiszen a két fél konfliktusában, mint esélytelegebb, könnyen és gyorsan vívhatott ki magának nemzetközi szimpátiát. Továbbá az *elkötelezettség*, az összetartás, az izlandi társadalom erős patriotizmusa komoly befolyással bírt a frissen függetlenné vált ország politikájára. De mindezeket túl az ötödik tényező, a *hidegháború* az, ami talán a legfontosabb szerepet játszotta. Izland, mint már említettük, alapítótága a NATO-nak, a szervezet legjelentősebb, amerikai üzemeltetésű légitámaszpontjának ad otthont az Észak-Atlantikumban, továbbá stratégiai pozícióban fekszik a régió vizeinek felügyelete tekintetében. Mindezek tetejébe, az ország politikai életében jelen voltak a szocialisták és a kommunisták, akik a szigeten tartózkodó idegen haderőkkel szembeni ellenszenv megnyilvánulásaként, lassan de biztosan, mind

komolyabb politikai jelentőségre tettek szert, s mint ilyen kiváló eszközzé váltak a mindenkori jobboldali, nyugatbarát kormányok számára a már említett „kommunistaveszély”-vel való fenyegetőzéshez.³²

Ezek az okok a továbbiakban folyamatosan szem előtt tartandók, mivel indokolják a felek lépéseit, illetve megvilágítják azok hátterét a konfliktus során.

Az első tőkehalháború (1958–1961)

Az első tőkehalháború eseményeinek felidézése előtt, egy pillantást kell vetnünk a szembenálló felek erőviszonyaira, hogy megértsük, mindezek után milyen volumenű konfliktusra lehetett számítani.

Izland esetében szinte azonnal megállapíthatjuk, hogy a politikai és nemzeti lelkesedés sokkal nagyobb volt, mint arra a katonai lehetőségek okot adtak volna. A szerény Izlandi Parti Őrség nem rendelkezett sem minőségi, sem mennyiségi értelemben megfelelő hajóállománnyal a négyről tizenkét mérföldre kiterjesztendő felségvizek védelmére. Egyedül a parti őrség zászlóshajója, az 1951-ben épült *Bör* volt képes megfelelően ellátni az izlandi részről el képzelt „háborús” feladatot, azaz feltartóztatni egy-egy „zavarosban” halászó angol halászhajót és izlandi kikötőbe vontatni azt, ahol aztán hatóságok bírságot szabhatnak ki rá. Minderre fegyverzete (1 db 57 mm löveg) mellett leginkább sebessége révén volt képes, mely elérte a 18 csomót (33,3 km/h).³³ A flottilla második hajója az 1929-ből származó *Agir* volt, melynek adatai hasonlóak voltak a zászlóshajóéhoz. E két hajó mellett az izlandi haditengerészet rendelkezett még öt, 200 tonnás vagy kisebb vízkiszorítású naszáddal (*Albert*, *Hermóður*, *María Júlía*, *Óðinn*, *Sæbjörg*), melyek közül a legerősebb, a *María Júlía*, mindössze egy 47 mm-es löveggel rendelkezett, és se-

bessége nem haladta meg a 13 csomót (24 km/h).³⁴ A hajók mellett egy amerikai eredetű, világháborús *PBY Catalina* hidroplán látott el feladatokat. A kicsiny haditengerészet bázisa Reykjavík mind a mai napig. A haditengerészet parancsnoki posztját egy Pétur Sigurdsson nevű tengerésztiszt töltötte be. A parti őrség harcéljárása eredendően megállásra való felszólításból, illetve ennek figyelmen kívül hagyása esetén egy figyelmeztető lövés leadásából állt. Ellenállás esetén a halászhajó nem számíthatott semmilyen ellátásra az izlandi kikötőben, így ez a módszer korábban működőképes volt. Azonban szeptember 1. után ez az eljárás már aligha vezethetett célra, s valószínűsíthető, hogy az izlandiak inkább a halászhajók, ha lehet erőszakmentes elfoglalására és kikötőbe vezetésére készültek – amint azt későbbi események is igazolják.³⁵

Nagy-Britanniában az Admirális eltolta, haditengerészeti védelmet fog nyújtani a brit halászhajóknak. Eredetileg úgy számítottak, hogy hat hadihajó szükséges a folyamatos őrállomhoz a veszélyeztetett vizeken, ez végül négyre redukálódott a hadműveletek kezdetén. A Hazai Flottából (*Home Fleet*) az *Eastbourne* fregattot, a halászat védelme céljából létrehozott ún. Halászor Hajórajból (*Fishery Protection Squadron*) a *Russell* és a *Palliser* fregattot, valamint a *Hound* aknaszedőt tervezték az izlandi vizekre vezényelni. Ez a haditengerészeti erő messze felülmúlta azt, amit Izland vele szemben ki tudott állítani, mindamelllett az angol hajóknak szigorúan utasításba adták: nem nyithatnak tüzet az izlandiakra csak abban az esetben, ha előbb azok teszik, vagy megkísérlik egy halászbárka elfoglalását – s ekkor is csak a harc képtelenné tétel a cél. A halászhajóknak csoportosan kell halászniuk a nagyobb biztonság és biztosabb felügyelet miatt. Úgynevezett menedékrajok határoztak meg az izlandiak által igényelt tizenkét mérföldes sávon belüli különböző övezetekben, ahol a

halászbárkák a hadihajók védelme alatt kellett halásszanak, legalább útjuk első három napja folyamán. A veszélyeztetett zónán kívül felügyelet nélkül is halászhattak, de a halászbárkák kapitányai ekkor is állandó összeköttetésben kellett legyenek a hadihajókkal. A brit halászór hadművelet a *Whippet* nevet kapta, parancsnoka pedig a norvég származású, és a nyelvet is beszélő, Barry Anderson sorhajókapitány lett, aki az *Eastbourne*-t nevezte ki zászlóshajójának.³⁶

Augusztusban ugyan minden addiginál nagyobb erőfeszítések történtek a megegyezésre, de egyik fél sem engedett.³⁷ Végül szeptember 1-én életbe lépett a június 30-i rendelkezés: az izlandi kormány hivatalosan is bejelentette, hogy halászati határait tizenkét mérföldre terjesztik ki, és hogy megbírságnak minden halászt, mely ezen övezeten belül tartózkodik.³⁸ A brit hadihajók megkezdték a halászbárkák menedékkrajkokba terelését. Összesen három ilyen rajt szerveztek, mintegy nyolc mérföld (14,8 km) szélességben és harminc mérföld (55,6 km) hosszúságban: az izlandi Nyugati-fjordoknál húzódtott a *Butterscotch* („vajkaramella”) és a *Toffeeapple* („kandírozott alma”) nevű raj, míg a sziget keleti partjai mentén a *Spearmint* („fodamenta”).³⁹ A konfliktus kezdetekor a szembenálló felek az alábbi körzetekben helyezkedtek el: a *Butterscotch* és a *Toffeeapple* területén az *Ægir* és a kisebb naszádok közül az *Óðinn* és az *Albert* nézett farkasszemet a *Russell*-lel és a *Palliserrel*, míg keleten az apró *Mária Júlia* és a *Pór* a *Hounddal* és az *Eastbourne*-nel.⁴⁰

A határkiterjesztés napján végül mégsem került sor összeütközésre. Az izlandi őrhajók figyelmeztették az angol halászsokat, hogy tevékenységükkel megsértik az izlandi törvényeket, de ellenük mindössze csak annyit tettek, hogy „bizonyítékok gyűjtése” gyanánt feljegyezték a halászhajók neveit és pozícióit. A brit *Russell* fregatton tartózkodó egyik brit újságíró szerint „olyanok voltak

mint a rendőrök, akik büntetőcédulákat raknak a parkoló autókra”.⁴¹ Az egyetlen fellépésre emlékeztető megmozdulás délben történt, amikor az *Ægir* megközelített egy halászhajót, ám erre a közelben cirkáló *Palliser* körözní kezdett a hajók között, demonstrálva lövegeit, figyelmeztetendő az izlandi őrszázadot a lépés veszélyére. Noha az első napon incidens nem történt, az izlandiakat feldühítette az angol „invázió”, miként azt az elkövetkezőkben is látni fogjuk.

Másnap, szeptember 2-án kihasználva a ködöt és a *Hound* radarproblémáit, az izlandiak akcióba léptek. A reggel folyamán, mintegy nyolc mérföldre (kb. 15 km) az izlandi partoktól, a *Mária Júlia* szemből megállásra kényszerítette a *Northern Foam* halászbárkát, majd a *Pór* felzárkózott mellé, és az izlandi személyzet néhány tagja átszállt a fedélzetére, követelve a hajó irányításának átadását. A halászhajó azonnal rádióüzenetet küldött az *Eastbourne*-nek, mely hamarosan megérkezett a helyszínre, lövegeit fenyegetően a *Pórra* irányozva. A brit fregatról is átszállt egy különítmény a *Northern Foam*-ra, majd az ott tartózkodó izlandiakat egy csónakba kényszerítették. Ekkor a *Pór* váratlanul eltávolodott, és a csónakba tett izlandiakat az angolok így az *Eastbourne* fedélzetére vették.⁴² Nem sokkal ezután a *Mária Júlia* a *Lifeguard* nevű halászhajót közelítette meg, ám amikor a személyzet megkísérelt átszállni, a halászsok heves ellenállásába botlott, akik csákllyákkal, botokkal, kötélből font korbácsokkal és egy baltával visszaverték a támadást.⁴³

Az események visszhangja nem maradt el Izlandon. Diplomáciai szinten Guðmundsson külügyminiszter heves tiltakozásának adott hangot Henry Spaak NATO-főttnárnál az angol lépés miatt, majd később közölte Izland hajlandóságát az együttműködésre a kérdés rendezésében, de egyszersmind kijelentette, hogy minden, a tizenkét mérföldes rendelkezést érintő kérdést és kérést, Izland a

léte ellen irányuló, tehát ellenséges lépésnek tekint.⁴⁴ Az izlandi közélet is megmozdult. Az este folyamán több száz fős, főleg fiatalokból álló tömeg gyűlt össze a reykjavíki brit nagykövetség épülete előtt, majd kövekkel és füstbombákkal dobálta meg az épületet, betörve több ablakot. Andrew Gilchrist, a reykjavíki brit nagykövet – aki minderre felkészülve aznap estére újságírókat hívott meg vacsorára – gyenge diplomáciai érzékről téve tanúságot, brit katonai indulókat és skót dudazenét játszott lemezjátszóján, miközben az izlandiakkal gúnyolódott, majd kiment a kertbe megsétáltatni kutyáját azzal a szándékkal, hogy igazi angol úrként, rettenthetetlenül szembenézzen a csőcselékkel, így mutatva meg a világnak a kamerák kereszttüzében az izlandiak civilizátlanságát. Lépésével azonban csak a helyzetet mérgeztette el. Izlandon mind többen követelték a diplomáciai kapcsolatok megszakítását és a kivonulást a NATO-ból – utóbbival megerősítve az amerikaiak legkomolyabb aggodalmát.⁴⁵

A kedélyek később sem csillapodtak. Szeptember 3-án a Nyugati-fjordoknál az *Albert* – vélhetően szándékosan – nekiütközött a *Burfell* angol halászbárkának, másnap pedig az *Agir*, miután megközelítette a *Russell* fregattot, tett egy hirtelen manővert, amely miatt a brit hadihajó éles irányváltoztatásra kényszerült. Míg az előbbi esetben a valós ütközésnél a két hajó nem szenvedett súlyos sérüléseket, addig az utóbbinál egy esetleges fizikai kontaktus komoly károkat okozott volna az alapvetően vékony burkolatú brit fregattnak, s a hajó parancsnoka hangosbeszélőn figyelmeztette az izlandi őrhajót, hogy tüzet nyit, amennyiben az még egy hasonló kísérletet tesz. Az incidensek hatása ismételten nem váratott magára: amíg a politikusok a megoldást keresték Londonban és Párizsban, addig Izland történetének legnagyobb tömeggyűlése körvonalazódott Reykjavíkban. A mintegy 7000 fős gyűlésen az összes izlandi párt szóнокai egységre hív-

ták fel a nemzetet, kártérítést követeltek Nagy-Britanniától az izlandi halászatot és parti őrséget ért károk miatt, s a Népi Szövetség képviselőjének, Magnús Kjartanssonnak a mottóban idézett jelmondata azonnal beivódott a nemzet lelkületébe. A kormánykoalíció és a konzervatív ellenzék felszólalói egy emberként álltak a nép elé, a nemzet saját ügyévé téve a határkiterjesztést.⁴⁶

Habár vétek lenne alábecsülni a későbbi incidensek intenzitását, az első napok felfokozott, feszültségteli légköre lassan ugyan, de csillapodni kezdett. Az izlandi parti őrség szeptember 10-i jelentése szerint előző nap este és aznap is több brit halászhajó igyekezett szándékosan nekihajtani az izlandi őrhajóknak, így igyekeztén távoltartani maguktól azokat. Mindeközben Gudmundsson nagykövet nyilatkozatban követelte, hogy az ENSZ közgyűlése oldja meg a vitát, valamint azokat a kérdéseket, melyeket a korábbi genfi konferencia nyitva hagyott.⁴⁷ A hónap közepén a skandináv államok Koppenhágában összeült külügyminiszeri értekezlete a halászati vita tekintetében ugyanezt szorgalmazta, valamint külön hangsúlyozta a NATO-n belüli hasonló ellentéteket, melyek egyidősek az angol–izlandi üggyel.⁴⁸

A konfliktusban – ahogyan az várható volt – a világ közvéleménye Izlanddal szimpatizált. A kommunista blokk országai Izlandot támogatták. A Szovjetunió egyébként is viszonylagos népszerűségnek örvendhetett, főképp az 1953. december 31-i meg egyezés miatt, amely jelentősen hozzájárult a brit halászok embargójának kifulladásához, kisebb részben pedig a helyi szélső baloldali erők propagandájának köszönhetően.⁴⁹ A másik szuperhatalom, az Egyesült Államok diplomáciája pedig kezdettől fogva a meg egyezést szorgalmazta, és létfontosságú saját, valamint a NATO-t érintő érdekek miatt kimondva-kimondatlanul Izlandot kényszerült támogatni. Mindeközben Izlandon szí-

getszerre tüntetéssorozat indult „A Békés Izlandért” nevű mozgalom tagjainak szervezésében. A mozgalom gyűlésein a Nagy-Britanniával szemben fennálló kvázi-háborús viszony miatt a tüntetők és a felszólalók, követelték az ország NATO-kapcsolatainak felülvizsgálatát és az ország semlegességének kihirdetését.⁵⁰

Szeptember végén – október elején újabb komoly incidens történt. Az izlandi parti őrség egységei szeptember 26-án, 30-án és október 1-én is észleltek egy szovjet zászló alatt hajózó halászbárkát a tizenkét mérföldes zónán belül, amelyről az azonosítás során kiderült, hogy valójában a 354-es lajstromszámú angol *Cape Palliser* halászhajó. Az incidensről, illetve a nemzetközi tengerjog effajta megsértéséről (ti. idegen zászló használata illegális halászat során) a *Pór* értesítette az egyik közelben cirkáló brit hadihajókat, egyik alkalommal a *Diana* rombolót, illetve később a *Grafton* fregattot. Az utóbbi esetet követően a *Cape Palliser*nek szándékosan nekiütközött egy izlandi halászhajó és súlyos sérüléseket okozott a hajóközépen. A sérült hajót a *Pór* feltartóztatta, azonban a *Grafton* közbelépése megakadályozta a további intézkedéseket. Az eset nyomán a Szovjetunió is tett egy lépést Nagy-Britanniával szemben. A szovjet külügyminisztérium október 16-án jegyzékben közölte a moszkvai brit nagykövettel, hogy a Szovjetunió Nagy-Britanniát tekinti felelősnek az effajta provokációkért, kijelentve, hogy a kommunista blokk támogatja Izland követeléseit.⁵¹

A kedélyek később sem nyugodtak. Október 6-án a *María Júlia* adott le három lövést a *Kingston Emerald* vonóhálós halászbárkára,⁵² november 12-én pedig talán még a *Northern Foam*-esetnél is súlyosabb incidensre került sor. Sajtóbeszámolók szerint a *Hackness* angol halászhajó két és fél mérföldre megközelítette az izlandi partokat, amely lépésével megsértette az ország nemzetközi-

leg elismert felségvizeit is. A *Pór* őrnaszád felszólította a hajót, hogy kövesse, majd miután ezzel nem ért el eredményt, figyelmeztető lövéseket adott le. Ekkor közbelépett a *Russell* fregatt és elsüllyesztéssel fenyegette az izlandi őrhajót. További angol hadihajók közeledtére a *Pór* kénytelen volt visszavonulni. Az esetet heves izlandi diplomáciai tiltakozás követte.⁵³ Mindez ráadásul a kérdésnek az ENSZ jogügyi bírósága elé kerülése árnyékában történt. E tanácskozás egyrészt megerősítette azt a tényt, hogy mind az ún. fejlődő országok,⁵⁴ mind a kommunista blokk támogatja Izland lépését, elsősorban saját hasonló álláspontjuk igazolását látva benne; másrészt valamelyest rávilágított a nyugati államok közötti érdekellentétekre (Dánia saját érdekeit is szem előtt tartva javaslatot tett az elsősorban halászatból élő országok hatmérföldes felségvizekre irányuló igényeinek elfogadására); harmadrészt rámutatott az észak-atlanti hatalmak kompromisszumkészségére, amikor azok javasolták egy újabb tengerjogi konferencia megszervezését, amely rendezhetné a felségvizek kérdését.⁵⁵

Időközben Izlandon a kezdeti lelkesedés és összefogás valamelyest alább hagyott, legalábbis erre utal, hogy 1958 december elején Jónasson miniszterelnök bejelentette koalíciós kormánya lemondását, súlyos gazdasági problémákra hivatkozva. A kormányválság végül még az év vége előtt megoldódott és a koalícióból megmaradt szociáldemokrata (szocialista) párt alapított kisebbségi kormányt, ezúttal már a kommunisták nélkül.⁵⁶

A tőkehalháború intenzitása ekkorra valamelyest alábbhagyott. Ennek alapvető oka a téli időjárás, illetve a rövid nappali időszakok voltak. Egyrészt – főképp az angol fél számára – komoly költségekkel járt haditengerészeti járőrözést fenntartani ennyire északi vizeken, másrészt a rövid nappalok nem tettek lehetővé biztonságos éjszakai ha-

lászatot a jeges tengeren. Mindamellet ez az állapot nem tartott sokáig, s ha kisebb intenzitással is, de történtek incidensek. 1959. február 2-án izlandi jelentés szerint egy angol halászhajó megsértette az izlandi (négy-mérföldes) felségvizet.⁵⁷ Három nappal később, február 5-én a *Bór* elfogta a *Walafell* angol halászhajót, mely – vélhetően radarproblémák miatt – megsértette Izland négy-mérföldes felségvizét. Vélhetően a megelőző esetről is erről a hajóról volt szó. A halászhajó végül a tulajdonos utasítására a *Bór* és egy angol hadihajó kíséretében az izlandi Seydisfjördban kötött ki az ügy kivizsgálása végett, majd szűk két hét után hazatérhetett.⁵⁸ Május elején a brit halászati szövetség elnöke azt jelentette, hogy április 30-án a *Bór* Őrnaszád az egyik angol halászbárkára tizenkét lövést adott le.⁵⁹ Május végén az egyik izlandi őrhajó és egy angol hadihajó összeütközéséről érkezik jelentés, az Őrnaszád kapitánya szerint az angol hadihajó szándékosan manőverezett hajójának.⁶⁰

Diplomáciai szinten tovább tartott a felek közötti hidegháború. Június 2-án London felszólította Izlandot, hogy vegyen részt a három nappal később, a brit fővárosban rendezendő NATO-kongresszuson, mivel az izlandi fél – a halászati vita okán – korábban jelezte távol maradását.⁶¹ Az ország NATO-tagsága miatti kényes vitákat jelzi, hogy az év végén Izland tárgyalásokat kezdeményezett az Egyesült Államokkal a szigetországban állomásozó amerikai erők átszervezéséről. Ez azonban nem jelentett semmilyen esetleges csapatkivonást, mint amilyet például a Pentagon még 1957-ben tervbe vett.⁶² Mindamellet, végig a konfliktus során, erős Amerika- és nyugatellenes hangulat uralkodott a szigetországban, melyet elsősorban baloldali szervezetek szítottak, de az idegenekkel szembeni ellenszenv egyébként is jellemző volt az izlandi néplélekre.⁶³

A tengeri incidensek száma ekkorra már alábbhagyott. Az egyetlen még említésre

mélto „ütközetre” 1960 februárjában került sor, amikor az egyik izlandi őrhajó (vélhetően a *Bór*) több lövést is leadott az izlandi partoktól mintegy nyolc kilométerre halászó, *James Berrie* nevű angol halászhajóra.⁶⁴

Az összecsapások számának csökkenése is jelezte, hogy a konfliktust nem lehet a tengeren megoldani. A megoldást szorgalmazta a már korábban említett második tengerjogi konferencia, mely 1960. március 17-én ült össze Genfben, de végül teljesen eredménytelenül ért véget április 26-án, a felségvizek kiterjesztésének kérdésében megegyezés így nem született.⁶⁵ A tárgyalásos megegyezés kézzel fogható közelségbe kerülését jelezte, hogy 1960. júniusának közepén angol–norvég tárgyalások kezdődtek, miután az izlandi példa nyomán Norvégia is nagyobb felségvizekre tartott igényt.⁶⁶ Végül augusztus 11-én Reykjavík elfogadta azt a javaslatot, hogy kormányközi tárgyalások kezdődjenek Angliával a halászati vita rendezésére.⁶⁷

A megegyezés

A két és fél évig tartó kimerítő diplomáciai párbaj és az eredménytelen tengeri csatározás végül megegyezésre bírta a szembenálló feleket. Izland képtelen volt kiterjesztett felségvizeitől távoltartani az angol halászhajókat kis létszámú parti őrségével. Nagy-Britanniának komoly költségekkel járt hadihajóinak folyamatos rotációban történő járőröztetése az izlandi vizeken, ahol ráadásul gyakran igen szélsőséges körülményeknek voltak kitéve. Az időjárás mellett ráadásul a tőkehalháború harcászataként megjelenő ütközések is komoly károkat okoztak a nem ilyen célból épült, és nem ilyen szerepre szánt fregattoknak. Továbbá a halászhajók egy rajba terelése sem volt jó megoldás, mivel a közös halászat csökkentette az eredményeséget, az egyes hajók egymás közelében ha-

lászva kisebb fogást produkáltak, mint ha külön-külön halásztak volna. A nemzetközi jog fejlődése is Izlandnak kedvezett, amint erre a második tengerjogi konferencia is egyértelműen rámutatott.⁶⁸ És mindehhez járult még az a diplomáciai nyomás, amelyet elsősorban az Egyesült Államok, de más NATO-tagok is kifejtettek a felekre, a konfliktus mihamarabbi lezárása érdekében.

E tényezők együtthatása végül megegyezéshez vezetett: 1961. március 11-én a Reuters hírül adta a világnak, hogy Nagy-Britannia elfogadta Izland tizenkét mérföldes felségvizekre irányuló igényét. Az izlandi igények elismerésének ára gyanánt a szigetország engedélyezte, hogy brit halászhajók három éven át folytathassák a halászatot felségvizeinek külső hatmérőföldes sávjában. A megegyezés kikötötte, hogy Izland a jövőben, ha úgy látja szükségesnek, folytatja halászati határainak kiterjesztését, erről azonban hat hónappal az intézkedést megelőzően értesíteni kell Nagy-Britanniát. Amennyiben ennek kapcsán a felek között vita támadna, úgy a hágai Nemzetközi Bíróság hivatott az ügyben dönteni.⁶⁹

Az első tőkehalháború értékelése

Mint azt már a bevezetőben is említettük, a konfliktus igen sokrétű, így több szempont alapján is lehetséges értékelést készíteni az eseményekről. Az alábbiakban három fő szempont szerint értékeljük az angol-izlandi tőkehalháborút, ezek a diplomácia, a nemzetközi jog és a harcászat. A konfliktus gyökereinek összetett volta révén e szempontok is szorosan összefonódnak.

Általános értelemben a tőkehalháborút párhuzamba állíthatjuk egy későbbi és napjainkban is előkerülő problémával, a görög-török konfliktussal. Először is, mindkét esetben érintett a felségvizek és a gazdaságilag kiaknázzható tengerfenék kérdése.⁷⁰ Azután,

mindkét esetben az érintett felek földrajzi fekvése nagy jelentőséggel bír a hidegháború folyamán (a Szovjetunió nyugati irányú tengeri kijárása). Harmadszor, a konfliktusokban érintett országok valamennyien a NATO tagjai, illetve negyedszer, a felek konfrontálódása ennek ellenére katonai jellegű összecsapásokban is megnyilvánult – jóllehet a görög-török viszály esetében magasabb intenzitású konfliktusról van szó.

Érdemes kitérni arra, hogy az angol-izlandi tőkehalháborúk, hogyan illeszkednek a neoliberais internacionalista idealizmus „demokratikus béke” elméletébe.⁷¹ E koncepció egyik alapvetése az, hogy a demokratikus intézményrendszerrel bíró államok nem folytatnak háborút egymással, vitákat igyekeznek tárgyalásos úton, esetlegesen közvetítő országokat vagy nemzetközi szervezeteket bevonva elrendezni. Ehhez képest az itt nem tárgyalt további két angol-izlandi tőkehalháború (1972–1973, illetve 1975–1976) fényében megállapítható, hogy a felek demokratikus államokhoz képest meglehetősen hamar nyúltnak a fenyegetés eszközhöz és az erő alkalmazásához. A katonai fellépést – a felek már említett mozgatórugói közül – Nagy-Britannia esetében talán leginkább a *presztízs* (mely szorosan összefonódik az említett *alapelvekkel* és a *precedensteremtés* kockázatával⁷²), míg Izland esetében egyértelműen a gazdasági értelemben vett életben maradás indokolta. Emelett megjegyzendő, hogy a szembenálló felek a tárgyalások során a közvetítéshez sem ragaszkodtak. A későbbiekben (1972-ben) Nagy-Britannia ugyan – összhangban az 1961-es megegyezés határozatával – igyekezett a problémakört nemzetközi jogi útra terelni, ám Izland egész egyszerűen nem ismerte el a hágai Nemzetközi Bíróság joghatóságát, így annak előbb meg kellett állapítania saját illetékességét az ügyben.⁷³ A konfliktusban a NATO is egyfajta közvetítő fórum szerepét töltötte be, melyet azonban Izland leginkább arra használt fel,

2006/XVIII. 3-4.

hogy nyomatékossítsa szövetségeseiben, ő maga is rendelkezik nyomásgyakorló eszközökkel: a keflavíki NATO-támaszponttal, valamint a szigetországban politikai tényezőként is számításba vehető kommunistákkal és egyéb Moszkva-barát politikai tömörülésekkel. E tényezők révén Izland a NATO-ra, de elsősorban az Egyesült Államokra igyekezett hatni. A fentiek alapján megállapítható, hogy – bár parlamentáris demokráciáról van szó – az angol-izlandi tőkehalháborúk esete sokkal inkább gyengíti a demokratikus béke elméletét.

A szakirodalom a konfliktus politikai vonatkozásai mellett annak a nemzetközi jogra gyakorolt hatását szokta a leginkább kiemelni. Mivel sem az 1958. évi, sem az 1960. évi genfi tengerjogi konferencia nem rendelkezett a halászati övezetek kiterjedéséről, így Izland az ország gazdasági életben maradása érdekében a korábbi angol-norvég vita alapján önmagának formált jogot felségvizeinek meghatározására. Ennek értelmében, ahogy a gazdasági szükség hozta, 1958 után 1972-ben 50 mérföldre (92,6 km) terjesztette ki halászati zónáját,⁷⁴ melynek nyomán egy újabb tőkehalháború tört ki. Mivel a halászati övezetek kiterjedéséről még az 1970-es évek elején sem létezett határozott rendelkezés, ezért a hágai Nemzetközi Bíróság az 1960 utáni szokásjogból indult ki. Ennek alapján az ún. kizárólagos halászati övezet, illetve az ún. preferenciális halászati övezet fogalmainak kialakulása állapítható meg.⁷⁵ A preferenciális jogok kapcsán a Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy abból kizárni más országok halászati tevékenységét nem lehet, bármennyire is elsőbbséget élvezzen az ilyen jogokkal bíró ország. Nagy-Britannia mellett szólt továbbá az is, hogy az izlandi vizeken való halászat évszázados hagyományokra tekintett vissza, s számos halászatból élő kollektívának ez jelentette az egyetlen megélhetési forrást. A Nemzetközi Bíróság végül döntésében elítélte

Izland egyoldalú lépését, tárgyalásokra kötelezte a feleket a végső megoldás tekintetében, de ezzel hosszútávon mégiscsak Izland lehetett a győztes, hiszen esetében a teljes lakosság megélhetése múlt a halászáton.⁷⁶ Mivel a második konfliktust követő két éves moratórium lejártakor sem született végleges megegyezés, továbbá csökkent a kifogott halállomány, így Izland 1975 végén 200 mérföldre (370,4 km) terjesztette ki halászati zónáját. Az 1970-es évekbeli konfrontációk során hevesebb összecsapásokra került sor, s a harmadik háborúban Izland még diplomáciai kapcsolatait is megszakította Nagy-Britanniával. Végül 1976-ban Nagy-Britannia elismerte Izland 200 mérföldes követelését, de cserébe – az 1961. évi egyezményben foglaltakhoz hasonlóan – rövid időre szóló halászati jogokat kapott.⁷⁷ A tőkehalháborúknak ez a fajta befejezése végül hozzájárult, hogy az 1982-ben véget érő harmadik tengerjogi konferencia elfogadta a 200 mérföldes kizárólagos gazdasági övezet létjogosultságát.⁷⁸

Végezetül meg kell vizsgálnunk a tőkehalháborúk egyáltalán nem szokványos harcát. Az izlandi taktikát a lehetőségek behatároltsága és a tudatos izlandi politikai manőverek egyaránt befolyásolták. Korlátozott lehetőségekről beszélhetünk, hiszen az izlandi partvédelem egységei sem számbelileg, sem technikai értelemben nem vehették fel a versenyt a brit Királyi Haditengrészettel. A politikai manőverek befolyását is meg kell említsük, mivel, bár egy esetleges kölcsönös tűzváltás esetén a brit fél elsöprő tűzfőlénnel bír, azonban egy izlandi hadihajó pusztulása még inkább Izland mellé állította volna a világ közvéleményét, nem is beszélve egy ilyen incidens diplomáciai következményeire. Ha az izlandiak nem nyitnak tüzet, úgy a britek sem tehetik, mivel már így is ők tűnnek agresszornak. Ez még úgy is igaz, hogy a szembenálló felek néha valóban adtak le lövéseket, ezek azonban figyelmeztető jel-

legűek voltak. Az ütközéses (más néven kosolósos) taktika így eredményesebb, mind offenzív és defenzív tekintetben, mind pedig taktikailag illetve politikailag is. Idővel a kosolósos taktika előnyeit a britek is felismerték és alkalmazták.

Az ütközéses taktikában visszautalást láthatunk a 19. század közepi (de ókori gyökerekkel bíró) kosolósos taktikára, azzal a különbséggel, hogy ez a fajta taktika ezúttal nem a gépi energia által történő meghajtás következtében létrejövő jobb manőverező képesség, hanem a már említett, erősen behatárolt lehetőségek és politikai okok miatt kerül előtérbe.

A tőkehalháborúk egyik különlegességként emelhetjük ki még azt a tényt is, miszerint a konfliktus során, közvetlen katonai behatás következtében, egyik oldal sem vesztett halottat, sebesülésekre is inkább a ritka személyes összecsapások során, illetve az ütközésekkor került sor. Ezzel szemben igen komoly a tőkehalháborúk anyagi vonzata. A brit hadihajókban a három háború során, összesen több mint kétmillió dollár kár keletkezett – elsősorban a fregattok gyenge burkolatának köszönhetően, de meg kell említenünk a szélsőséges időjárási körülményeket is. Az 1976. évi, a konfliktust véglegesen lezáró megegyezés következtében pedig, több mint 9000 brit halász vesztette el fő megélhetési forrását.⁷⁹ Ha tehát a konfliktus áldozatait kell megnevezni, akkor kétségkívül Grimsby, Hull és Fleetwood halászhajói említendők meg először.

Összességében Izland sikere hosszútávra komoly erkölcsi győzelemnek tekinthető, mely rámutatott, hogy egy kis ország is képes lehet érdekei érvényesítésére a nagyhatalmak árnyékában – s ez még abban az esetben is így van, ha belátjuk, hogy Izland esetében különleges szempontok is közre játszottak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Algerine Class Fleet Minesweepers.* <http://www.minesweepers.org.uk/algerine.htm> – hozzáférés: 2006. február 2.
- AUSUBEL, JESSE H.: International Conflicts over Environment: Scientist's Roles and Opportunities. In de Cerreno, A. L. – Keyman, A. (szerk.): *Scientific Cooperation, State Conflict: The Role of Scientists in Mitigating International Discord. Annals of the New York Academy of Sciences* (866). 1998. 253–258. http://phe.rockefeller.edu/green_conflicts/ – hozzáférés: 2005. június 11.
- Consolidated Fisheries Ltd. – Fleet List 1946.* <http://web.ukonline.co.uk> – hozzáférés: 2006. január 25.
- EurLex – Hozzáférés az európai uniós joghoz.* <http://eur-lex.europa.eu> – hozzáférés: 2006. május 16.
- GUNNARSON, VALUR: Jackboots on Ice. The United States Military Base in Iceland. *The Reykjavik Grapevine*, May 15–29. 2003. 10–11. http://www.grapevine.is/pdf/issue1_2003.pdf – hozzáférés: 2006. január 11.
- HELLMANN, GÜNTHER – HERBORTH, BENJAMIN: *Democratic Peace and Militarized Interstate Disputes in the Transatlantic Community.* Prezentáció a chicagói *International Studies Association*, 2001. február 21–25. között rendezett, 42. éves tanácskozására. Frankfurt, 2001. <http://www.soz.uni-frankfurt.de/hellmann/mat/Hellmann-Herborth-MIDs.pdf> – hozzáférés: 2006. január 8.
- Hullwebs History of Hull. Cod Wars – 1893.* <http://www.hullwebs.co.uk> – hozzáférés: 2006. január 26.
- INGIMUNDARSON, VALUR: Fighting the Cod Wars in the Cold War: Iceland's Challenge to the Western Alliance in the 1970s. *RUSI Journal*, June 2003. 88–94. Különlenyomat.
- INGÓLFSSON, SIGURLAUGUR: *Skipakostur Bretu og Íslendinga í Þorskastríðunum.* H. n. [2005] <http://www.lhg.is>
- JOHN MOORE (szerk.): *Jane's Fighting Ships 1979–80.* Jane's Yearbooks, London, 1979.
- JÓHANNESSON, GUÐNI THÓRLACIUS: How „Cod War” Came: The Origins of the Anglo-Icelandic Fisheries Dispute, 1958–61. *Historical Research*, November 2004. 543–574.

<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1468-2281.2004.00222.x> – hozzáférés: 2005. november 19.

JÓHANNESSON, GUÐNI THÓRLACIUS: To the Edge of Nowhere? US-Icelandic Defense Relations during and after the Cold War. *Naval War College Review*, Summer–Autumn 2004. 115–137. <http://www.nwc.navy.mil/press/Review/2004/SummerAutumn/art8-sa04.pdf> – hozzáférés: 2006. január 11.

JONES, EVAN T: England's Icelandic Fishery in the Early Modern Period. In STARKEY, D. – REID, C. – ASHCROFT, N. (szerk.): *England's Sea Fisheries: The Commercial Fisheries of England and Wales since 1300.* Chatham Publishing, London, 2000. 105–110. jegyzetek: 256–257. <http://www.bris.ac.uk/Depts/History/Maritime/Sources/icelandicfishery.pdf> – hozzáférés: 2006. január 11.

LAMM Vanda: *A Hágai Nemzetközi Bíróság döntései 1957–1982.* Budapest, 1984, Gondolat Könyvkiadó.

MAGNÚSSON, MAGNÚS S.: *Iceland in Transition. Labour and Socio-Economic Change before 1940.* Lund, 1985, Ekonomisk–Historiska Föreningen.

Magyar Nemzet 1958–1961. közötti számai.

Népszabadság 1958–1961. közötti számai.

Nordic Adventure Travel – Inside Iceland. <http://www.nat.is> – hozzáférés: 2006. január 25.

JÓHANNESSON, GUÐNI THÓRLACIUS (szerk.): *Þorskastríðin. Fiskveiðideilur Íslendinga við erlendar jöðir.* (Tőkehalháborúk. Izlandi halászati vita idegen nemzetekkel.) Hugvísindastofnun Háskóla Íslands (Izlandi Egyetem Humántudományok Kutatási Központja), Reykjavík, 2005. <http://www.lhg.is/upload/files/LHG-Yfirlitsriti%C3%B0.pdf> – hozzáférés: 2005. december 6.

VALTYSSON, HREIDAR: The Sea Around the Icelanders: Catch History and Discards in Icelandic Waters. In Zeller, D. – Watson, R. – Pauly, D. (szerk.): *Fisheries Impacts in North Atlantic Ecosystems: Catch, Effort and National/Regional Data Sets.* Fisheries Centre, University of British Columbia, Canada, 2001. 52–87. http://www.seaaroundus.org/report/datasets/Iceland_Valtysson1.pdf – hozzáférés: 2006. január 11.

Wikipedia, the Free Encyclopedia. <http://www.wikipedia.org> – hozzáférés: 2006. január 26., 2006. február 2.

JEGYZETEK

¹ Magnús Kjartansson, a Népi Szövetség nevet viselő szocialista–kommunista pártszövetség parlamenti képviselőjének jelmondata az 1958. szeptember 4-i reykjavíki, össznépi tömeggyűlésen, Izland történetének addigi legnagyobb tüntetésén. Idézi JÓHANNESSON, GUÐNI THÓRLACIUS: How „Cod War” Came: The Origins of the Anglo-Icelandic Fisheries Dispute, 1958–61. *Historical Research*, November 2004. (Továbbiakban: JÓHANNESSON 2004a) 570.

² Hazánkban jelenleg a téma alapirodalmának számító munkák közül mindössze egy könyv lelhető fel (JÓNSSON, Hannes: *Friends in Conflict. The Anglo-Icelandic Cod Wars and the Law of the Sea.* Hurst, London, 1982.) az Országgyűlési Könyvtár állományában, melyhez azonban jelen tanulmány írásakor nem sikerült hozzáférni.

³ A világhálóról származó, hivatkozásra kerülő angol vagy izlandi nyelvű tanulmányok esetében – amennyiben lehetséges – a jegyzetelés során csak a hagyományos könyvészeti jelöléseket alkalmazzuk. Az internetes elérési útvonal, illetve a hozzáférés időpontja a felhasznált irodalomnál kerül közlésre. Teljes elérési útvonalat abban az esetben közlünk a jegyzetekben, amennyiben egyszerű internetes oldalakról van szó.

⁴ A 20. századi tőkehalháborúk teljes témakörét alaposan körbejárja egy az Interneten, az Izlandi Parti Őrség (*Landhelgisgæsla Íslands*) honlapján elérhető, izlandi nyelvű tanulmánygyűjtemény, a téma legjelentősebb izlandi szakértője, Guðni Þórlacius Jóhannesson szerkesztésében. Jóhannesson a 2005-ös tavaszi félévben indított egyetemi kurzusának dolgozataiból állította össze a gyűjteményt. Lásd: JÓHANNESSON, GUÐNI THÓRLACIUS (szerk.): *Þorskastríðin. Fiskveiðideilur Íslendinga við erlendar þjóðir.* (Tőkehalháborúk. Izlandi halászati vita idegen nemzetekkel.) Hugvísindastofnun Háskóla Íslands (Izlandi Egyetem Humántudományok Kutatási Központja), Reykjavík, 2005. (Továbbiakban: JÓHANNESSON 2005.) Az izlandi nevek esetén az izlandi helyesírás és

betűkészlet kerül alkalmazásra az egyes angol nyelvű anyagokban közlőktől függetlenül.

⁵ VALTYSSON, HREIDAR: *The Sea Around the Icelanders: Catch History and Discards in Icelandic Waters*. In Zeller, D. – Watson, R. – Pauly, D. (szerk.): *Fisheries Impacts in North-Atlantic Ecosystems: Catch, Effort and National/Regional Data Sets*. Fisheries Centre, University of British Columbia, Canada, 2001. (Továbbiakban: VALTYSSON 2001.) 63–64. Az izlandi vizeken való angol halászatra a késő középkorban és a kora újkorban, lásd JONES, EVAN T: *England's Icelandic Fishery in the Early Modern Period*. In STARKEY, D. – REID, C. – ASHCROFT, N. (szerk.): *England's Sea Fisheries: The Commercial Fisheries of England and Wales since 1300.*: Chatham Publishing, London, 2000. 105–110., jegyzetek: 256–257.. A 20. századot megelőző tőkehalháborúkra összefoglalóan lásd KJÆRNESTED, GERÐUR BJÖRK: *Landhelgismál frá upphafi til upphafs togveiða Breta*. (A halászati zónák feletti vita kezdetétől a brit vonóhálós halászat kezdetéig.) In: JÓHANNESSON 2005. 4–8.

⁶ Izlandon a 19. század végén jelenik meg a kereskedelmi célú halászat mint iparág, s mint ilyen teljesen átalakítja a külkereskedelem szerkezetét. Ebben jelentős szereppel bírt a halászat technikai feltételeinek változása is. Részletesen lásd MAGNÚSSON, MAGNÚS S.: *Iceland in Transition. Labour and Socio-Economic Change before 1940*. Lund, 1985, Ekonomisk-Historiska Föreningen. 40–43., 65–68., 84–97. Az izlandi halászatról – többek között az izlandi halászflootta fejlődésének, hajóállomány-változásainak, szerkezetének, továbbá az alkalmazott halászati technikák, az izlandi vizeken való külföldi halászat és a távoli vidékek vizein való izlandi halászat történetének tekintetében – átfogó képet ad VALTYSSON 2001. 52–87.

⁷ Az apályvonal egyenlő az alapvonalként emlegetett fogalommal. Az 1982-ben elfogadott Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye II. részének (A *parti tenger és a csatlakozó övezet*) 2. szakasz (A *parti tenger határai*) 5. cikkében (A *normál alapvonal*) foglaltak szerint „a *parti tenger szélességének méréséhez a normál alapvonal a parti menti apályvonal*”. A 4. cikk (A *parti tenger külső határa*) kimondja: „A *parti tenger külső határa az a vonal, amelynek minden pontja az alapvonal legközelebbi pontjától a parti tenger szélességével egyenlő*

távolságra van.” A 7. cikk (Egyenes alapvonalak) 1. bekezdése pedig a tagolt partvonalszakaszokkal kapcsolatban megállapítja, hogy „a *parti tenger szélességének mérésére szolgáló alapvonal meghúzására a megfelelő pontokat összekötő egyenes alapvonalak módszere alkalmazható*”, illetve „az *egyes vonalak meghúzása észlelhetően nem térhet el a part általános irányától*” (3. bekezdés). Mindezt azért fontos megjegyezni, mert az elkövetkezőkben gyakran lesz szó a tengeri határok, pontosabban a halászati övezetek kiterjesztéséről, s mindezen kiterjesztések kiindulópontjául nem az esetlegesen tagolt partvonal szolgált, hanem a már említett apályszint/alapvonal. A tőkehalháborúkat megelőző időszakban is hasonló elven állapították meg a tengeri határokat. Az idézett tengerjogi egyezmény magyar szövegére lásd *EurLex – Hozzáférés az európai uniós joghoz*. <http://eur-lex.europa.eu/eur-lex/lex/LexUriServ>

⁸ *Hullwebs History of Hull. Cod Wars – 1893*. <http://www.hullwebs.cuk/content/l-20c/industry/fishing/cod-war/cod-war-1893.htm>, JÓHANNESSON 2004a 545. A 19. század végének halászati vitájáról részletesen RAFNSSON, Atli: *Landhelgismál 1889 til 1901*. (A halászati övezetek problematikája 1889 és 1901 között.) In JÓHANNESSON 2005. 9–14. A hárommérföldes határ érvényét a kizárólagos halászati övezetre vonatkozóan lásd LAMM Vanda: *A Hágai Nemzetközi Bíróság döntései 1957–1982*. Budapest, 1984, Gondolat Könyvkiadó. (Továbbiakban: LAMM 1984.) 184. A hárommérföldes felségvizek elve elterjedt gyakorlat ekkoriban, s mint ilyen, alapvetően Nagy-Britannia és a Királyi Haditengerészet (vagy bármely más tengeri nagyhatalom és haditengerészete) érdekeit szolgáló alaptétel a nemzetközi jogban, egészen a 20. század közepéig. E limit megváltoztatásához járult hozzá igen komoly mértékben az 1958–1976 közötti három tőkehalháború.

⁹ VALTYSSON 2001. 65. Izland halászati és tengerészeti viszonyaira a századfordulótól a második világháború végéig lásd INGÓLFSSON, SIGURLAUGUR: *Landhelgissamningurinn 1901 og landhelgismál til seinna strífs*. (Az 1901. évi halászati határegyezménytől a későbbi háborúig.) In JÓHANNESSON 2005. 15–20.

¹⁰ JÓHANNESSON, GUBNI THÓRLACIUS: *To the Edge of Nowhere? US-Icelandic Defense Relations during and after the Cold War*. *Naval War College Review*, Summer–Autumn 2004. (Továb-

2006/XVIII. 3–4.

biakban: JÓHANNESSON 2004b) 116–117. A tanulmány részletesen tárgyalja az amerikai–izlandi védelmi kapcsolatokat egészen napjainkig.

¹¹ JÓHANNESSON 2004b 117.

¹² Az amerikai erőik izlandi jelenlétéről és az izlandi társadalomra gyakorolt hatásáról rövid, de színes áttekintést ad GUNNARSON, VALUR: Jackboots on Ice. The United States Military Base in Iceland. *The Reykjavík Grapevine*, May 15–29. 2003. 10–11.

¹³ *Nordic Adventure Travel – Inside Iceland*. (Továbbiakban: NAT) http://www.nat.is/travelguideeng/extension_to_4_miles_the_dispute.htm, LAMM 1984. 184. Aprólékos leírást ad SVEINSSON, GUÐJÓN MÁR: Landgrunnslögin og aðdragandi cirra. (A kontinentális talapzatra vonatkozó jogok problematikája és annak előjátéka.) In JÓHANNESSON 2005. 21–26.

¹⁴ NAT http://www.nat.is/travelguideeng/extension_to_4_miles_the_dispute.htm.

¹⁵ JÓHANNESSON 2004a 545–546. Részletesen ÁGUSTSSON, KARL: Al óðadómstöllin í Haag og deila Nordmanna og Breta. (A Hágai Nemzetközi Bíróság és a norvég–brit vita.) In JÓHANNESSON 2005. 27–31.

¹⁶ NAT http://www.nat.is/travelguideeng/extension_to_4_miles_the_dispute.htm. Az angol–dán egyezmény felmondását illetően lásd LAMM 1984. 184.; ÓLAFSSON, SKAPTÍ ÖRN: Útférsla úr remur í fjórar mílur. (A háromról négy mérföldre való kiterjesztés végrehajtása.) In JÓHANNESSON 2005. 32–35.

¹⁷ JÓHANNESSON 2004a 546. Jóhannesson a brit halászhajóknak a Whitehall hallgatólagos támogatását is élvező lépését, a 19. századi brit ágyúházi-diplomácia analógiájára, találóan „halászhajó-diplomáciá”-nak nevezi.

¹⁸ NAT http://www.nat.is/travelguideeng/extension_to_4_miles_the_dispute.htm, JÓHANNESSON 2004a 548. A brit halászhajók bojkottjára részletesen lásd ÓLAFSSON, ÁMUNDI: Löndunarbannid og tilraunir til að brjóta að á bak aftur. (A kirakodás tiltásától a bojkott kifulladásáig.) In JÓHANNESSON 2005. 36–42.

¹⁹ JÓHANNESSON 2004a 548–549.; JÓHANNESSON 2004b 118–119. Részletesen FRI GEIRSDÓTTIR, GUÐBJÖRG EVA: Lausn Löndunarbannsins. (A bojkott feloldása.) In JÓHANNESSON 2005. 43–47.

²⁰ JÓHANNESSON 2004a 550–551.

²¹ NAT http://www.nat.is/travelguideeng/extension_to_4_miles_the_dispute.htm.

²² JÓHANNESSON 2004a 550–552.

²³ A koalíció három pártja: a Progresszív Párt (agrár jellegű centripárt), a Népi Szövetség (szocialisták és kommunisták) és a Szociáldemokrata Párt (balszárnyát elvesztett centripárt). A progresszívek és a szociáldemokraták birtokolták a külpolitikai szempontból legfontosabb két posztot: a progresszívek adták a miniszterelnököt (Hermann Jónasson), a szociáldemokraták a külügyminisztert (Guðmundur Í. Guðmundsson). Azonban a kommunisták súlyát mutatja, hogy a későbbiekben fontos szerephez jutó halászhajó-miniszter (Ludvík Jóseppsson) közülük került ki. A politika a diplomáciai testületet is áthatotta, pl. az ellenzéki (Függetlenségi Párt) Hans G. Andersen NATO-nagykövetnek komoly (ha nem is feltétlen tudatos) szerepe volt abban, hogy a felek végül nem tudtak megegyezni az 1958 tavaszi angol–izlandi tárgyalásokon. Vö. JÓHANNESSON 2004a 552–553.

²⁴ JÓHANNESSON 2004b 119–120.

²⁵ Sorsdöntő mérföldek. *Népszabadság*, 1958. július 5. 6.

²⁶ Megjegyzendő, hogy ezt a „kommunista-fegyvert”, azaz egy esetleges kommunista hatalomátvétellel vagy azok kormányra kerülésével való fenyegetést az izlandi fél folyamatosan alkalmazta a későbbi konfliktusok során. Ezt a manővert Jóhannesson csak, mint „kommunista-diplomáciát” emlegeti, szintén az ágyúházi-diplomácia analógiájára, hozzátéve hogy az előbbi hatásosabbnak bizonyult a hidegháborúban, mint az utóbbi az azt megelőző korszakban. Vö. JÓHANNESSON 2004a 554.

²⁷ A bejelentésre vö. NAT <http://www.nat.is/travelguideeng>. A briteknek emellett még lett volna lehetősége arra is, hogy Hágához forduljanak, azonban az 1951-es kudarc Norvégiával szemben visszatartólag hatott rájuk, vö. JÓHANNESSON 2004a 557–558.

²⁸ Ezen időszak bonyolult diplomáciai manővereire – melyet izlandi részről át- meg átszöttek belpolitikai intrikák is – igen részletesen lásd JÓHANNESSON 2004a 552–565.

²⁹ Az adatot közli INGIMUNDARSON, Valur: *Fighting the Cod Wars in the Cold War: Iceland's Challenge to the Western Alliance in the 1970s*. *RUSI Journal*, June 2003. 88.

³⁰ A *Fish Trades Gazette* 1952. október 25-i számának egyik cikkéből idéz JÓHANNESSEN 2004a 547.

³¹ Az angol okokra vö. JÓHANNESSEN 2004a 546–547. Jóhannesson „4 P” néven említi e tényezőket (*pressure, prestige, principle, precedent*).

³² Az izlandi okokra vö. JÓHANNESSEN 2004a 547–548. Jóhannesson „5 C” néven említi e tényezőket (*conservation, code of law, compassion, commitment, Cold War*).

³³ JÓHANNESSEN 2004a 559.

³⁴ Az izlandi hadihajók tekintetében Jóhannesson 2004a 559. információi mellett lásd még INGÓLFSSON, SIGURLAUGUR: *Skipakostur Bretu og Íslendinga í Þorskastríðunum*. H. n. [2005] (Továbbiakban: INGÓLFSSON 2005.) 10–12.

³⁵ JÓHANNESSEN 2004a 559–560. Jóhannesson megemlíti, hogy 1958 nyarán a britek attól tartottak, az izlandi őrszázadok a figyelmeztető lövés figyelmen kívül hagyása esetén egyenesen a parancsnoki hidat vennék tűz alá. Ezt az – egyébként alaptalan – hírt a korabeli magyar sajtó is átvette, lásd Halászat – hadihajókkal. *Magyar Nemzet*, 1958. augusztus 24. 4. Az elkövetkezőkben hivatkozási alapként sűrűbben felbukkanó magyar sajtóértesülések kapcsán megjegyzendő, hogy a korszak magyar sajtóorgánumai – alapvető politikai beállítottságuk nyomán természetesnek vehető módon – angol- és nyugatellenes hangot ütnek meg. Ehhez a kicsiny Izlanddal szembeni szimpátia mellett hozzájárul az is, hogy az izlandi kormánykoalíciónak, mint már korábban említettük, a kommunisták és szocialisták is tagjai voltak.

³⁶ JÓHANNESSEN 2004a 555–556., 560–561. Az említett brit hadihajókat a számításba nem vett szélsőséges időjárási körülmények okozta károk miatt már 1958 késő ősztől folyamatos rotációban cserélték. Pontos információk a konfliktus későbbi szakaszában részt vett brit hadihajókról egyelőre nem állnak rendelkezésre.

³⁷ Az augusztus 11–29. közötti, feszült légkörben lezajlott párizsi tárgyalásokra részletesen lásd JÓHANNESSEN 2004a 562–563. Az utolsó angol ajánlat ENSZ-döntést sürgetett az ügyben, illetve annak megszületéséig két kompromisszumos javaslatot terjesztett elő. Az első szerint Izland bőségesen részesedhetne a fogásból és egyes halászati helyek csakis Izlandot illethetnék meg. A második értelmében Izland kiterjeszthetné halászati övezetét hat mérföldre és néhány további

térségben különleges engedményeket kapna. Utóbbi javaslat három évig vagy egy hamarabb bekövetkező ENSZ-döntésig maradna érvényben. Izland ezt hajlandó lett volna elfogadni azzal a kikötéssel, hogy a szerződés lejártakor az érintett felek ismerjék el Izland tizenkét mérföldes igényét, saját jogfenntartásaik nélkül. Ezt azonban Nagy-Britannia nem fogadta el. Vö. JÓHANNESSEN 2004a 562–563.; Megkezdődött Anglia „halász-hadművelete” Izland ellen. *Népszabadság*, 1958. szeptember 2. 6. A tárgyalások utolsó napjaira a magyar sajtó is élénken odafigyelt, lásd a *Magyar Nemzet* 1958. augusztus 24., 26. és 29-i számainak valamint a *Népszabadság* 1958. augusztus 26–27-i számainak cikkeit.

³⁸ A hivatalos bejelentést pár nappal megelőzően már sor került egy kisebb incidensre. Augusztus 29-én, izlandi felségvizeken (tehát az akkor érvényben lévő négy mérföldes sávon belül) elfogtak egy angol halászhajót, melynek kapitányát komoly pénzbüntetéssel és a halászszákmány elkobzásával sújtották. Vö. Megkezdődött Anglia „halász-hadművelete” Izland ellen. *Népszabadság*, 1958. szeptember 2. 6.

³⁹ A némiképp talán humorosnak ható fedőnevek eredetét a vizsgált szakirodalom nem tárgyalja.

⁴⁰ JÓHANNESSEN 2004a 565.

⁴¹ A *Daily Telegraph* 1958. szeptember 2-i számából idéz JÓHANNESSEN 2004a 565.

⁴² Az izlandi közvélemény foglyoknak tekintette ezeket a tengerészeket, míg az angol lapok „vendégek”-ről beszéltek. Végül az *Eastbourne* szeptember 13-án hajnalban behatolt az izlandi felségvizekre és átadta „vendégeit” egy bálnavadászhajónak azzal a kéréssel, hogy egy csónakon vigyék őket a partra. Vö. JÓHANNESSEN 2004a 566. 147. jz.

⁴³ JÓHANNESSEN 2004a 565–567.

⁴⁴ Izland tiltakozása az angol hadihajók beavatkozása ellen. *Magyar Nemzet*, 1958. szeptember 3. 1. Egy izlandi kommunista sajtóorgánum egyenesen „az angol kalózkormány képviselőjé”-nek, vagyis a brit diplomáciai személyzetnek a kiutasítását követelte, vö. Izland kormányának tiltakozása egy angol hadihajó erőszakos cselekménye miatt. *Népszabadság* 1958. szeptember 3. 7.

⁴⁵ JÓHANNESSEN 2004a 567–568.; Tüntetés Anglia izlandi követének háza előtt. *Magyar Nemzet*, 1958. szeptember 4. 1.

⁴⁶ JÓHANNESSEN 2004a 569–570.; Tiltakozó gyűlések és tüntetések Reykjavíkban. *Magyar Nemzet*, 1958. szeptember 6. 1.; Izlandban kártérítést követelnek az angoloktól. *Népszabadság*, 1958. szeptember 6. 7.

⁴⁷ Izland követeli: az ENSZ-közgyűlés oldja meg a vitát. *Magyar Nemzet*, 1958. szeptember 11. 1

⁴⁸ Zavarok a NATO északi frontszakaszán. *Magyar Nemzet*, 1958. szeptember 19. 2.

⁴⁹ Fontos kiemelniünk: ez nem jelenti azt, hogy a későbbiekben, amikor az 1970-es évek elején a kormányzó baloldali erők 50 mérföldre terjesztették ki a halászati övezet határát, azt a Szovjetunióval való „cimborálás” jegyében tették volna. A hagyományos izlandi patriotizmussal és nacionalizmussal mind a sztálini, mind a hrucsovi, mind a brezsnyevi kommunizmus összeegyeztethetetlen volt. Izlandot e lépések megtétele során mindig is a hazai gazdaság védelme motiválta.

⁵⁰ Izlandban követelik az ország kilépését a NATO-ból. *Magyar Nemzet*, 1958. október 5. 3. Az első tőkehalháború amerikaiakat érintő vonatkozásaira lásd JÓHANNESSEN 2004b 121–123.

⁵¹ A *Cape Palliser*-t ezután a feröer-szigeteki Thorshavnban kijavították és visszatért a halászat-hoz. Az eset egyes részleteiről (a *Grafton* szerepe, a halászhajó sérülése és javítása) beszámol a *Wikipedia* internetes enciklopédia *Cod War* szócikke, vö. *Wikipedia* – *Cod War* http://en.wikipedia.org/wiki/Cod_war (Továbbiakban: *Cod War*), a továbbiakra (időpontok, lajstromszám, *Diana* romboló, szovjet jegyzék) lásd Szovjet zászló alatt halászott egy angol hajó az izlandi vizeken. *Népszabadság*, 1958. október 18.

⁵² *Cod War* http://en.wikipedia.org/wiki/Cod_war.

⁵³ *Cod War* http://en.wikipedia.org/wiki/Cod_war, *Magyar Nemzet*, 1958. november 14. [rövid hír]; ill. Az izlandi–angol halászati háború újabb fejleményei. *Magyar Nemzet*, 1958. november 15.

⁵⁴ Ekkor még elsősorban Dél-Amerika országai értendők e kifejezés alatt, hiszen az afrikai államok jelentős része csak az elkövetkezendő években nyeri el függetlenségét.

⁵⁵ A tanácskozásról összefoglalót adó rövid sajtótudósításra lásd Az izlandi felségvizek kérdése az ENSZ jogügyi bizottsága előtt. *Népszabadság*, 1958. november 19.

⁵⁶ *Népszabadság*, 1958. december 6. 6. (*Néhány sorban*), ill. *Népszabadság*, 1958. december 25. 11. (*Néhány sorban*).

⁵⁷ *Népszabadság*, 1959. február 4. 10. (*Néhány sorban*)

⁵⁸ *Consolidated Fisheries Ltd. – Fleet List 1946*. <http://web.ukonline.cuk/rayricho/1946.htm>. Az esetről tudósít a *Népszabadság* 1959. február 8-i száma is a 8. oldalon egy rövid hírben (*Egy izlandi órhajó elfogott egy angol halászhajót*), az angol halászhajót *Welfell* néven említve. Az újság – izlandi lapjelentésekre hivatkozva – megemlíti, hogy e hajó addigra már tíz alkalommal sértette meg Izland felségvizeit.

⁵⁹ Kiéleződött az angol–izlandi halászati viszály. *Népszabadság*, 1959. május 7. 6.

⁶⁰ *Népszabadság*, 1959. május 24. 6. (*Néhány sorban*).

⁶¹ Ismét felszólították Izlandot, hogy vegyen részt a NATO-országok kongresszusán. *Népszabadság*, 1959. június 4. 7.

⁶² Tárgyalások az Izlandon állomásozó amerikai csapatok átszervezéséről. *Népszabadság*, 1959. december 9. 5. A részleges amerikai csapatkivonást (kb. 1200–1300 fő) illetően lásd JÓHANNESSEN 2004b 122.

⁶³ Izland például eleinte elutasította, hogy a szigeten tartózkodó amerikai erők kötelékében fekete katonák is szolgáljanak, lásd JÓHANNESSEN 2004b 123. A baloldali, amerikaellenes hangulat-keltés egyik példája az Izlandi Szakszervezeti Szövetség 1960 novemberi kongresszusa, ahol a résztvevők egyöntetűen követelték az „amerikai megszálló csapatok” teljes kivonását, vö. *Népszabadság*, 1960. november 22. (*Néhány sorban*).

⁶⁴ *Népszabadság*, 1960. február 24. 4. (*Néhány sorban*).

⁶⁵ A második tengerjogi konferenciáról és az érintettek diplomáciai manővereiről bővebben lásd EINARSSON, ÚLFUR: Önnur Haftréarrádstefnan. (A második tengerjogi konferencia.) In JÓHANNESSEN 2005. 56–61.

⁶⁶ *Népszabadság*, 1960. június 25. 4. (*Néhány sorban*).

⁶⁷ *Népszabadság*, 1960. augusztus 12. 4. (*Néhány sorban*).

⁶⁸ JÓHANNESSEN 2004a 572–573.

⁶⁹ A megegyezés részleteire lásd LAMM 1984. 184–185., ill. HELLMANN, GÜNTHER – HERBORTH, BENJAMIN: *Democratic Peace and Militarized Inter-*

state Disputes in the Transatlantic Community. Prezentáció a chicagói *International Studies Association*, 2001. február 21–25. között rendezett, 42. éves tanácskozására. Frankfurt, 2001. (Továbbiakban: HELLMANN–HERBORTH 2001.) 12.

⁷⁰ Az 1970-es évekbeli görög–török konfliktus e vetületére lásd LAMM 1984. 206–216.

⁷¹ A neoliberalis internacionalista gondolkodás szerint a világbéke alapja az ún. demokratikus béke, mely a demokratikus intézményrendszer (jogállamiság, parlamentarizmus) világméretű elterjedéséből épül fel. A demokratikus béke és a demokráciák közötti katonai síkon megnyilvánuló államközi viták jellegzetességeire összefoglalóan lásd HELLMANN–HERBORTH 2001. 7–11., a tőkehalháborúk konzekvenciára uo. 18–20.

⁷² Hogy milyen komoly hatást gyakorolt a konfliktus kitörése és a felségvizek precedens értékű egyoldalú kiterjesztése, azt jól mutatja az a tény, hogy 1958. szeptember 4-én, az angol–izlandi halászati háború legsötétebb óráiban Kína bejelentette felségvizeinek kiterjesztését háromról tizenkét mérföldre. Vö. A kínai kormány közleménye Kína felségvizeiről. *Magyar Nemzet*, 1958. szeptember 5. 1.

⁷³ Izland e lépésével időt nyert, hiszen amíg Hága megállapítja joghatóságát, addig nem hozhat semmilyen döntést az ügyben. Ez azért is fontos, mivel – mint már említettük – Izland a nemzetközi közvélemény iránta táplált szimpátiáját kockáztatta volna, amennyiben egy olyan elismert nemzetközi jogi fórum rendelkezéseinek mond ellent, mint a hágai Nemzetközi Bíróság. Hága végül megállapította joghatóságát és ennek megfelelően járt el. Bár a felek a döntéshozatalkor már megkötöttek egy átmeneti megegyezést, a Nemzetközi Bíróság véleménye szerint a konfliktus továbbra is fennállt (ahogyan azt később a harmadik tőkehalháború is bizonyította), így a bíróságnak folytatnia kellett az ügy tisztázását. A processzusra részletesen lásd LAMM 1984. 185–192.

⁷⁴ 1966–1968 között a hering eltűnése az izlandi vizekről, valamint az exportbevételek emiatt bekövetkező visszaesése, az egy főre jutó bevételek 16 %-os csökkenését vonta maga után. Vö. HELLMANN–HERBORTH 2001. 11–12.

⁷⁵ Az előbbi azt a tengerrészt jelöli, amely felett a partmenti állam szabadon rendelkezik, utóbbi pedig azt az előbbi és a nyílt tenger között

elhelyezkedő sávot, amelyben a partmenti államot csak bizonyos jogok illetik meg – s ezek is csak különleges, a halászáttól függő helyzete miatt. Hasonló elképzelések már az első konfliktust megelőző hetekben, napokban is napvilágot láttak (lásd fentebb).

⁷⁶ A hágai Nemzetközi Bíróság döntésére lásd LAMM 1984. 192–197., különösen 195–196.

⁷⁷ Izland pozícióját ekkor már több tényező is erősítette: egyrészt az ENSZ 1973 óta ülésező harmadik tengerjogi konferenciája hajlott a 200 mérföldes, ún. kizárólagos gazdasági övezet rendszerének elfogadására; másrészt a NATO-tagok is mind inkább szorgalmazták a megoldást, Norvégia még közvetítését is felajánlotta a vitában – ez vezetett a későbbi megegyezéshez; harmadrészt mind az Egyesült Államok, mind Kanada bejelentette, hogy a konferencia eredményétől függetlenül 200 mérföldre terjesztik ki tengeri gazdasági övezeteiket. A második és harmadik tőkehalháború külpolitikai vetületeit remekül összefoglalja INGMUNDARSON 2003.

⁷⁸ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a partmenti állam felségvizei terjednek ki 200 mérföldre, azok a 12 mérföldes sávon belül találhatók. A 200 mérföldes zónában a partmenti állam élvez bizonyos preferenciális jogokat, de más államoknak is lehetőséget kell biztosítania a gazdasági ásványkincsek bizonyos mennyiségű kiaknázására. Ezekről az érintett felek között államközi egyezményeknek kell dönteniük.

Amint arra Jesse H. Ausubel 1998-as tanulmányában – AUSUBEL, JESSE H.: *International Conflicts over Environment: Scientist's Roles and Opportunities*. In de Cerreno, A. L. – Keyman, A. (szerk.): *Scientific Cooperation, State Conflict: The Role of Scientists in Mitigating International Discord. Annals of the New York Academy of Sciences* (866). 1998. 253–258. (Továbbiakban: AUSUBEL 1998.) – rámutat, a konfliktus egyik kiváltó okának tekinthetjük a tudományos információk hiányát is. Ezalatt elsősorban a halállomány mennyiségére és eloszlására vonatkozó információk hiánya értendő. Továbbá meg kell említsük, hogy már az 1974. évi hágai döntés is rámutat a tengeri kincsei megőrzésének szükségességére, lásd LAMM 1984. 195., 197.

⁷⁹ A háború anyagi veszteségeire lásd AUSUBEL 1998. 255.

A brit Királyi Haditengerészet első tőkehalháborúban (1958–1961) érintett egyes hadihajóinak főbb műszaki adatai

Név(osztály)	Méretek (m)			Víziszorítás tonna, normál/max.	Legénység	Sebesség csomó / km/h	Fegyverzet
	hossz	szél.	mer.				
<i>Eastbourne</i> (<i>Whitby</i>) ¹	109,7	12,5	5,2	2150 / 2560	152 fő	30 / 55,6	2×114 mm L/45 lg. 2×40 mm lé. gá. 12×53,3 mm tvcs. 2×3 vbv. ²
<i>Diana</i> (<i>Daring</i>) ³	118,9	13	4,1	2830 / 3580	320 fő	34,8 / 64,46	64×114 mm L/45 lg. 4×40 mm lé. gá. 5×533 mm tvcs. ⁴ 1×3 vbv.
<i>Grafton</i> <i>Palliser</i> <i>Russell</i> (<i>Blackwood</i>) ⁵	94	10,1	4,7	1180 / 1456	112 fő	27 / 51,9	3×40 mm lé. gá. 4×533 mm tvcs. ⁶ 2×3 vbv.
<i>Hound</i> (<i>Algerine</i>) ⁷	68,6	10,8	?	1122 / ?	85 fő	16,5 / 30,6	1×100 mm lg. 4×20 mm lé. gá. 92 db mélységi töltet

(Az adatok forrását lásd a jegyzetekben.)

Rövidítések feloldása:

lg. löveg
lé. gá. légvédelmi gépágyú
tvcs. topedóvetőcső
vbv. vízibombavető

JEGYZETEK

¹ Az *Eastbourne* fregatt és a *Whitby* osztály főbb műszaki adataira lásd *Wikipedia. Whitby class frigates*. http://en.wikipedia.org/wiki/Whitby_class_frigates. INGÓLFSSON 2005. 2–3. adatai már a későbbi állapotot tükrözik.

² Később a dupla légvédelmi gépágyút egy szimplára cserélték, a torpedóvetőcsöveket pedig eltávolították.

³ A *Daring* osztály adataira lásd BAK JÓZSEF – BAK FERENC: *Hadihajók II. Típuskönyv*. [Budapest, 1999.] Zrínyi Kiadó 189. , ill. *Wikipedia. Daring class destroyer* (1949). [http://en.wikipedia.org/wiki/Daring_class_destroyer_\(1949\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Daring_class_destroyer_(1949)). A *Diana*-val kapcsolatban lásd még [http://en.wikipedia.org/wiki/HMS_Diana_\(D126\)](http://en.wikipedia.org/wiki/HMS_Diana_(D126)).

⁴ Az osztály többi hajóját eredetileg egységenként 2 db ötcsövű torpedóvetővel és 3 db légvédelmi ikergépágyúval építették; a *Diana* esetében ezen fegyverzet alacsonyabb számát vélhetően a *Sea Cat* légvédelmi rakéták ideiglenes felsze-

relése indokolja, melynek eltávolítása után a korábban leszerelt eredeti fegyverzetet nem építették vissza, lásd *Wikipedia. Daring class destroyer* (1949). [http://en.wikipedia.org/wiki/Daring_class_destroyer_\(1949\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Daring_class_destroyer_(1949)).

⁵ A *Blackwood* osztály fregattjainak főbb műszaki adataira lásd *Wikipedia. Whitby class frigates*. http://en.wikipedia.org/wiki/Blackwood_class_frigates.

⁶ A torpedóvetőcsövek csak az osztály *Blackwood*, *Exmouth*, *Malcolm* és *Palliser* nevű egységeire voltak felszerelve, ezeket később az egyik 40 mm légvédelmi gépágyúval együtt eltávolították. Ezt az állapotot tükrözik INGÓLFSSON 2005. 3–4. adatai is.

⁷ Az *Algerine* osztály hajóinak főbb műszaki adataira lásd *Algerine Class Fleet Minesweepers* <http://www.minesweepers.org.uk/algerine.htm>, ill. *Wikipedia. Algerine class minesweeper*. http://en.wikipedia.org/wiki/Algerine_class_minesweeper.

Izlandi hadihajók az első tőkehalháború idején (1958–1961)

Név (osztály)	Méretek (m)			Vízkesztorítás tonna, normál/max.	Legénység	Sebesség csomó / km/h	Fegyverzet
	hossz	szél.	mer.				
<i>Dór</i>	55,9	9,5	4	920 ¹	22 fő	18 / 33,3	1×57 mm löveg
<i>Ægir</i>	51,8	9	?	507 ²	20–22 fő ³	18 ⁴	1×57 mm löveg ⁵
<i>Albert</i>	33,9	?	?	200	12 fő ⁶	12 / 22,2	1×47 mm löveg
<i>Hermódur</i>	33,7	7	?	200	12 fő	12	–
<i>María Júlía</i>	27,5	6,37	?	137,4	10–12 fő ⁷	max.13 / 24 ⁸	1×47 mm löveg
<i>Óðinn</i> ⁹	?	?	?	72	?	?	?
<i>Sæbjörg</i>	?	?	?	98	?	?	?

(Forrás: INGÓLFSSON 2005. 10–12. o. Pontosítások forrásai a jegyzetekben.)

JEGYZETEK

¹ JÓHANNESSON 2004a 559. o. szerint 693 t, ám a hajó vízkesztorítását illetően a *Jane's Fighting Ships 1979–80* flottaévkönyv is 900 tonnát ír, így a fent írt adatot tekintjük hitelesebbnek, vö. JOHN MOORE (szerk.): *Jane's Fighting Ships 1979–80*. Jane's Yearbooks, London, 1979. 232. Az sem kizárható, hogy Jóhannesson közlése egyszerű gépelési vagy nyomdahiba (963 t helyett 693 t).

² JÓHANNESSON 2004a 559.

³ Becsült adat.

⁴ JÓHANNESSON 2004a 559. 13–14 csomót (24–25,9 km/h) említ, kiemelve, hogy ilyen sebességgel a hajónak kevés esélye volt feltartóztatni a brit halászbárkákat.

⁵ JÓHANNESSON 2004a 559. szerint mind a *Dór*, mind az *Ægir* 1–1 löveggel voltak felszerelve. Ezzel szemben INGÓLFSSON 2005. 10–11. mindkét hajónál 2–2 ilyen löveget említ. Azonban Jóhannesson adatainak forrása (vö. JÓHANNESSON 2004a 559. 100. jz.) időben közelebb esik az eseményekhez, mint Ingólfssoné (vö. INGÓLFSSON 2005. 11. 49. és 52. jz.) ezért ezeket tekintjük hitelesebbnek.

⁶ Becsült adat.

⁷ Becsült adat.

⁸ JÓHANNESSON 2004a 559. nyomán valószínűsítve.

⁹ Nem összetévesztendő az 1960-ban vízre bocsátott, nagyobb, modernebb *Óðinn*-nal, mely a későbbi konfliktusok során játszott fontos szerepet.